# Les nám dokáže říct, co potřebuje. O stavu, budoucnosti a netušených potenciálech lesa

Jaromír Bláha, Petr Bittner

| rozhovor | 16 min |
|---|---|

**Na stole jsou novely zákonů o lesích a o myslivosti a právě LES je jedním z témat chystaného ročníku Inspiračního fóra MFDF Jihlava. Veřejnou debatu o stavu, budoucnosti a netušených potenciálech lesa otevíráme rozhovorem s Jaromírem Bláhou, který se záchraně českých lesů věnuje už více než tři dekády.**

**Jak byste jako člověk, který se lesy zabývá tři dekády, odpověděl na otázku, v jaké kondici jsou dnes české lesy?**

Na to bohužel není těžké odpovědět, protože to plošné hynutí lesů, ke kterému dochází v posledních desetiletích, je patrné. Začalo to ve Slezsku na přelomu tisíciletí, kdy začaly plošně odumírat jehličnaté monokultury v nižších a středních polohách. K největší vlně odumírání došlo po roce 2015, kdy postupně v podstatě odešla velká část lesů na Vysočině a severní Moravě, ale projevilo se to takřka ve všech krajích. Zároveň máme data evropského projektu ICP Forest a tam české lesy vycházejí de facto nejhůř dlouhodobě.

Zdravotní stav českých lesů je tak v rámci Evropy jeden z nejhorších a tomu odpovídají i následky. Vlivem nevhodného hospodaření a klimatické změny tak hynou např. smrkové lesy, které byly vysázené v prostředí, které jim nevyhovuje.

**Byl tohle pro vás osobně impuls, proč se začít ekologicky angažovat?**

V Hnutí Duha jsme už na začátku devadesátých let začínali s peticí proti kácení deštných pralesů, jenže pak jsme naznali, že tohle zrovna z pozice českých občanů nemůžeme ovlivnit. Taky jsme vzali vážně výhrady od kolegů z třetího světa, kteří nám říkali „tak vy jste si svoje pralesy zničili a nám tu budete něco říkat“. V roce 1994 tak vznikl v Hnutí DUHA program na ochranu českých lesů. Letos to bude třicet let.

**V čem jsou české lesy a náš přístup k nim specifické? Vždycky si vzpomenu na argument proti větrným elektrárnám, že to u nás nemůže fungovat, protože u nás úplně jinak fouká a podobně.**

Taky se setkáváme s lesníky, kteří nám říkají, že máme specifické podmínky. Samozřejmě nijak specifické nejsou. Ale u nás se prostě častěji hledají důvody, proč něco nejde, než jak by to mohlo jít.

V Česku se uchytil rakousko-uherský model hospodaření na holosečích (těžba, při které vznikají holé plochy – pozn. ed.) a monokulturách jehličnanů. A zatímco Němci už před 25 lety pochopili, že existuje něco jako klimatická změna a je třeba se vracet k odolnějším smíšeným porostům, u nás to ministerstvo zemědělství vždycky zasklilo. Teprve od roku 2018 se ve vyhlášce podíly listnatých stromů a jedlí navýšily. Státní lesy také výrazně zanedbaly důslednost v opatření proti kůrovci.

## Zvyšování odolnosti

**Jak jsou tedy naše lesy připravené na klimatickou změnu? A jaká je role lesů v celkových adaptačních strategiích?**

Připravené jsou málo. Pokud jde o lesy ohrožené plošným rozpadem, datová mapka svítí celá červeně a žlutě. A tyto rozpady se budou opakovat.

Lesy jsou zásobárnou uhlíku. Až do roku 2018 pomáhaly tlumit klimatickou krizi. Od toho roku jsou české lesy už 5 let snad jako jediné v Evropě emitentem uhlíku, právě v důsledku velkoplošných těžeb. Rozsah kalamitních těžeb je takový, že se uvolňuje tolik uhlíku, co z osobní automobilové dopravy. Koho by napadlo, že lesy, které vždycky pomáhaly klimatickou krizi zvládat, k ní budou takto přispívat. Situaci velmi zhoršilo, že státní lesy i soukromí vlastníci si vyjednali výjimky, díky kterým mohou těžit i v chráněných oblastech v rozsahu, který tam zákon zakazuje.

**Navíc se dá očekávat další plošný rozpad jehličnatých lesů.**

K němu dojde. Abychom ale nepropadali jen pesimismu, měli bychom spíš už teď začít pracovat na tom, aby nově vyrostlé lesy byly odolnější. Kde to půjde, je třeba využívat přírodní obnovu. Lesy vyrostlé ze semínek jsou mnohem odolnější než uměle vysázené stromky ze školky. Ministerstvo zemědělství ale školkařský byznys podporuje.

Druhá věc je, aby lesy byly druhově, ale i věkově a prostorově rozmanité. Na obnovu holin teď není správné spěchat, ale začít obnovovat postupně, přípravnými dřevinami, jako je jeřáb, osika nebo olše. Ty dokážou vyprahlou půdu připravit, jsou krátkověké, a v jejich stínu se dají pak vysazovat jedle, buky, stínomilné dřeviny. Zkrátka nedělat jednorázové rychlé obnovy.

**Co jsou další úskalí obnovy lesa?**

Zásadní překážku jsou několikanásobně překročené pro les únosné stavy spárkaté zvěře – jelenů, srnců, nejvíc pak nepůvodních daňků a jelenů sika. Zvěř spase nebo vážně poškodí většinu mladých listnáčů a jedlí, miliardy vynaložené na obnovu lesů končí v jejich žaludcích, o přirozené obnově nemluvě.

A právě to se snaží řešit novela mysliveckého zákona, která posiluje práva vlastníků lesů a zavádí plánování lovu podle míry poškození lesů. Jestli ji poslanci neschválí nebo vykostí, tak nedokážeme pestré lesy obnovit.

## Jaké potřebujeme zákony

**Na podzim se schvaluje nový lesní zákon. Co od něj čekáte, nebo spíš nečekáte?**

Bylo by třeba více uvolnit lhůty k zalesnění a dát tak lesníkům možnost počkat si na přirozenou obnovu. V současnosti je zákonná lhůta 2 let, což vede ke školkám a umělé výsadbě. V návrhu novely je lhůta prodloužená na pět let, ale i to je krátká doba. A hlavně nesmyslná. Někde se lesy obnoví za dva roky, jinde to bude trvat patnáct let. Ale čas hraje ve prospěch obnovy a budoucí odolnosti lesů.

**Co dalšího?**

Ponechávat lesy v určitých oblastech samovolnému vývoji. Abychom vůbec měli lesy, kde člověk nehospodaří. Ty dnes nacházíme akorát v národních parcích a v chráněných rezervacích, a to ještě jen v některých, protože na většině z nich se stále těží. Zní to neuvěřitelně, ale je to tak. Z hlediska klimatické krize bychom přitom takových míst potřebovali víc. Abychom věděli, jak se adaptovat, potřebujeme nějaké reprezentativní vzorky, na kterých uvidíme, jak se lesy chovají, když do nich nezasahujeme. Jinak nebudeme ani vědět, do jaké míry se připravit na ty nepěkné scénáře, z nichž některé nám předpovídají, že tu nebudeme mít lesy, ale suché porosty křovin jako někde ve Středomoří. Musíme lesům dát šanci reagovat na klimatické změny přirozeně. Od nich teprve můžeme vyvozovat, co dělat v hospodářských lesích.

Musíme lesům dát šanci reagovat na klimatické změny přirozeně. Od nich teprve můžeme vyvozovat, co dělat v hospodářských lesích.

Staré lesy navíc ukládají uhlík. Po těžbě skončí jen malé procento vytěženého dřeva ve výrobcích, které by ten uhlík dlouhodobě vázaly, jako je stavební dříví nebo nábytek. Většinou to jde do rychlé spotřeby, jako je papír nebo spalování, kdy se uhlík uvolňuje zpátky. A navíc, pokud těžíte holosečně, uvolňuje se uhlík uložený v půdě.

**Co by měl obsahovat ideální lesní zákon?**

Jde hlavně o kombinaci ideálního lesního zákona, ideálního zákona o myslivosti, ideálního zákona o ochraně krajiny a ideálních pravidel hospodaření státního podniku Lesy ČR.

V lesním zákoně by měly být lépe nastaveny ekologické limity hospodaření a měly by platit pro všechny stejně. Vůči vlastníkům by se mohla liberalizovat mnohá nesmyslná opatření typu sázet stromky v pravidelném sklonu. Ale zároveň nastavit podmínky pro udržitelnost lesů na úrovni krajiny. Tedy omezení holosečí, které poškozují půdu, ze které mají budoucí lesy vyrůstat.

Zákon by měl klást požadavky na druhovou skladbu, aby předešel výsadbě dalších a dalších smrkových monokultur. Ten aktuální návrh bohužel jde opačným směrem, navrhuje tenhle požadavek úplně zrušit. Ať si tam vlastníci sázejí, co chtějí, ale rizikové dřeviny – jako je právě smrk v nižších polohách – by jednoznačně měly mít nastavené limity. Stejně tak by měly být konkrétněji stanovené limity poškození půdy při těžbě dřeva, např. průjezdem těžké techniky. Nový zákon hodně mluví o „liberalizaci“, ale tyto nezbytné limity úplně ignoruje.

## Umět si představit les bez člověka

**Jaký je dnes hlavní politický spor o lesy?**

Jestli máme část lesů ponechat úplně bez hospodaření. Lesy ČR i část lesníků a politiků se tomu urputně brání, i když navrhujeme ponechat přírodě jen několik procent lesů.

**Proč?**

Podle mě jde o nějakou konzervativnost pohledů. Člověk mívá problém vzdát se řídící pozice nad něčím. Chceme svobodu pro sebe, ale nechceme svobodu pro ostatní spoluobyvatele planety. Vidím v tom určitou celkovou ideologii. Velká část lesníků si prostě neumí představit, že les může fungovat i bez nich. A že to umí nakonec líp než člověk. A člověk by se měl od něj učit. To umí jen část lesníků.

Velká část lesníků si prostě neumí představit, že les může fungovat i bez nich. A že to umí nakonec líp než člověk.

**Ale jsou takoví.**

Určitě. A není jich málo. Dokonce existuje sdružení pro přírodě blízké hospodaření PRO SILVA BOHEMICA. Ale na politické úrovni se prosazují spíš lesníci, kteří chtějí sázet, mít jasné normy a nechtějí připustit větší prostor přírodě. I mezi politiky se takoví najdou. Ne všichni politici jsou kariéristi a prospěcháři, mnozí tam šli proto, aby pomáhali i přírodě.

Problém je, že já pracuji v Hnutí Duha už 30 let a za tu dobu se ti politici střídají. Čili my začneme spolupracovat s těmi, kteří jsou té pomoci naklonění, ale oni za jedno období odejdou a přijdou jiní, takže chybí ta kontinuita. A je jich vždy málo.

## Zblízka všechno žije

**Jaký mají české lesy potenciál v biodiverzitě, pokud se bavíme třeba o vzácných šelmách, jako jsou medvědi, rysi nebo vlci? A jakou mají u nás budoucnost?**

Když se podíváme na ty „vlajkové druhy“, tak je to dobré. Máme vlky, občas přijde medvěd, vrací se vydry. Bobři jsou úžasní. Ti dokáží revitalizovat krajinu mnohem rychleji než inženýři. Bobr přesně ví, kde má postavit hráz, aby zadržel vodu v krajině. A udělá to zadarmo.

Ale pokud jde o celkovou biodiverzitu, tak tam to zas tak veselé není. Přes všechny přijímané strategie jsme nedokázali pozastavit pokles diverzity ani na úrovni Evropy, ani na úrovni České republiky. EU schválila další strategii ochrany biodiverzity do roku 2030. Ta s horizontem roku 2020 nebyla naplněná, nová strategie je ambicióznější a mj. počítá s tím, že 30 % rozlohy Evropy by měla tvořit chráněná území a 10 % území s přísnou ochranou, kde se nezasahuje do přírodních dějů nebo se dělají jen specifická managementová opatření k podpoře přirozené biodiverzity. Ke splnění tohoto cíle má Česká republika daleko, a ty kroky, které k tomu navrhuje Agentura ochrany přírody a krajiny nejsou dostatečné.

Bobři jsou úžasní. Ti dokáží revitalizovat krajinu mnohem rychleji než inženýři. Bobr přesně ví, kde má postavit hráz, aby zadržel vodu v krajině. A udělá to zadarmo.

Proto je nutná politická dohoda, aby část státních lesů mimo současná chráněná území přešla do režimu přísné

ochrany. To může zajistit jen státní podnik Lesy ČR. Pokud chceme zachránit biodiverzitu, nestačí nám k tomu režim chráněných krajinných území. My musíme chránit biodiverzitu i v těch hospodářských lesích, musíme i tam kde hospodaříme nechat více tlejícího dřeva. A přestat dělat holoseče, protože nejvýznamnější segment biodiverzity je v půdě: v jedné hrsti zdravé lesní půdy najdete tolik organismů, kolik je lidí na planetě. Když vykácíte les naholo, ztratí půda zastínění, začne do toho prát slunce, půda se vysuší a velká část biodiverzity zmizí.

**Spousta lidí si neuvědomuje, jaké bohatství je v lesích obklopuje. Dokázal byste vybrat nějakou vlastnost lesa, na kterou lidé běžně zapomínají, nebo o ní třeba ani nevědí?**

Určitě s tím mají bohaté zkušenosti lidé, kteří se věnují např. lesní terapii. Pro mě osobně je nejpůsobivější, když jsem v lese, kde se nechává přirozený životní cyklus všem organismům – třebaže ten proces uspíší nějaký polom, bouřka, sucho nebo kůrovec. Já si vzpomínám, když jsme v národním parku Bavorský les poprvé viděli z dálky ty plochy uschlých stromů, tak to byl hrozně zvláštní pocit, kdy si člověk říká, jestli tohle je vůbec dobře. Ale v momentě, kdy přijdete blíž, spatříte, jak tam všechno žije.

Na místech, kde je zachovaný celý koloběh života včetně smrti, může člověk přijmout, že je součástí toho všeho.

Rád se chvíli pohybuji v lese, kde jsou i odumřelé stromy, popadané, polámané, tlející, a mezi nimi zároveň stromy nové. Když tím člověk chvíli chodí, začne na něj takový les působit i jinak než skrze myšlenky. Možná je to jen moje domněnka, ale tím, že je na takových místech zachovaný celý koloběh života včetně smrti, může se tam člověk dostat do stavu, ve kterém sám přijme, že je součástí toho všeho. A to je zásadní prožitek, při kterém se člověk cítí dobře.

**Co můžeme pro lesy dělat my všichni?**

My v Hnutí Duha máme výzvu Zachraňme lesy, která míří na lesní zákon, zákon o myslivosti i na zákon o ochraně přírody ve smyslu ochrany divokosti. Lidi se můžou připojit k té výzve, protože čím víc lidí to podepíše, tím větší máme podporu pro naše návrhy při jednání s politiky. K dnešku máme asi 88 tisíc podpisů. Když bude mít 100 000 podpisů, bude její síla ještě větší. A až se ty zákony budou projednávat, moc pomůže, když lidé sami napíší poslancům.

A každý může pomáhat i přímo v lese. My nabízíme Týdny pro krajinu, kdy dobrovolníci třeba týden pomáhají v lese. A pak třeba guerilla foresting, kdy mohou lidé sami vysévat semínka pionýrských dřevin břízy nebo jeřábu přímo na holiny. K tomu nabízíme návod, jak s těmi semínky pracovat. Dále máme na webu ke stažení tzv. Směs pro les – karty, které si může celá rodina vzít s sebou do lesa a najít si v nich, jak všemožně se dá v lese pomáhat. A samozřejmě nám mohou lidé pomoci finančním darem, bez toho bychom to nemohli dělat.

*Jaromír vystoupí na Inspiračním fóru v programu Les pro nás a my pro les: Společná cesta k přežití a obnově (neděle 27. října, 12:30 – 14:00).*

*Rozhovor původně vyšel na Aktuálně.cz.*